

BRICS'e Ne Oluyor?

Prof. Dr. Sema Kalaycıođlu

Bilirsiniz inşaat yaparken tuğlaları üst üste koymak yetmez. Aralarına bunları bir arada tutacak sağlam bir harç koymak gerek. Ben BRICS'in genişlemesine de işte böyle bakıyorum. Gruba yapılan eklemelerin bir fayda sağlaması ve ömrünün uzun olması için Horasan olmasa bile güçlü bir yapıştırıcı harç ve ses getirecek, fark yaratacak yeni bir görev tanımı veya misyon gerekli. Yoksa genişleyecek olan BRICS sadece gösterişte kalacak ve zaman içinde içine göçecektir. Alayış ve israf belki tepedeki yöneticilere yarayacaktır. Ama halklara hiçbir faydası olmayacaktır.

BRIC'ten sonra BRICS ve Olası bir BRICS (SA-I-E-A-E-UAE)

BRICS 2001 yılında BRIC, baş harfleri ile Goldman Sachs (GS) tarafından öne sürüldüğünde, Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin 2050'ye kadar küresel kalkınmaya kesintisiz katkıda bulunacak ülkeler olarak düşünülmüştü. Uyuyan devler uyanmış, Çin bile Dünya Ticaret Örgütü'ne koşullu da olsa katılmıştı. Aralarına 2010 yılında Güney Afrika Cumhuriyeti de katıldı. Dünya oldum olası böyle gruplaşmalardan medet umar. Ama bunların insanların refahına, siyasi istikrara ve dünya barışına pek etkisinin olduğunu söylemek doğru olmaz. Nitekim farklı coğrafyalarda, farklı tarihî süreçlerden geçmiş olsalar ve farklı yöntemleri benimseler bile kalkınma hedefleri benzeyen yedi ülkeyi bir arada gözlemek büyük ölçüde GS'in risk analizlerinde kolaylık sağlayan karşılaştırmalara imkân vermişti. O tarihte BRICS üyeleri aralarında iş birliğini geliştirmek, kalkınma stratejilerini uyumlaştırmak ve dünyadaki gelişmelere ortak damga vurmak gibi heveslere kapılırsalar bile attıkları taş, ürküttükleri kurbağaya değdi mi belli değil. Kaldı ki hevesleri önce güçlense bile 2007-2008 mali krizi ile biraz kursaklarında kaldı. Sonrasındaysa gelişen çeşitli ulusal ve uluslararası olaylar, BRICS'in varlığını daha çok kâğıt üzerinde tuttu. Grubu oluşturan ülkelerin liderleri bol bol dönemsel gezilere katıldı. Ama bu geziler ve temaslar kendi ulusal bütçelerine yükledikleri maliyet dışında önemli bir etki yaratmadı. Örneğin öncelikle aralarındaki ikili veya çok taraflı ticaret ve yatırımın ciddi bir şekilde artmasına neden olmadı. Uluslararası gelişmeler karşında çıkardıkları ortak sesler de cılız kaldı.

Özellikle Brezilya buna rağmen, yiğitliğe leke sürmeyip 2011'den itibaren grubun AB'ye rakip bile olabileceği savını öne sürmeye devam etti. Oysa grubun diğer ortakları Asya-Pasifik'te daha büyük oluşumlara gözünü dikmekten geri kalmadı. İlgi, Rusya'nın Gürcistan'a 2008 yazındaki müdahalesi, 2011'deki Arap Baharı, 2014'deki Kırım ilhaki ve nihayet 2022 kışındaki Ukrayna harekâtıyla epeyce savruldu. Çin ise Kuşak-Yol projeleriyle dünyayı dört baştan demir ağlarla örme ve limanlarla farklı denizlere ulaşma planını, kendi başına yürürlüğe koyma ihtirasını gemlemedi. Bunun ise BRICS ile pek alakası olmadı. Evet, BRICS dünyanın belli başlı ülkelerinden oluşmuştu. Öyle ki bu yedi ülke dünya toplam nüfusunun yüzde 41'ini dünya toplam GSYİH'sinin yüzde 24'ünü ve dünya ticaretinin neredeyse yüzde 20'sini oluşturmaktaydı. Her biri ekonomik ve siyasi sorunlarına rağmen küresel ekonomik büyümenin lokomotifine itici güç oldu. Ama aynı zamanda özellikle Rusya, Çin ve Hindistan'ın küresel ve bölgesel güvenliğine karşı oluşturdukları tehdit giderek potansiyel katkılarını gölgelemeye başladı. Bu durumda gruba yeni katılan ülkelerle güçleri mi artar? Yoksa kendilerine ve dünyaya karşı yarattıkları tehdit mi? Bunu durup düşünmek gerekir. Artık Suudi Arabistan, İran, Etiyopya, Arjantin, Mısır (E) ve Birleşik Arap Emirliklerinin (UAE) içinde yer alacağı grubun kısaltması (mahlas) bile zor. Belki BRICS+ derler. Ama katılma daveti alan ülke liderlerinin egolarını tatmin eder mi? Sanmıyorum.

BRICS'e ve Davetlilere Birkaç Soru

Ama dedim ya! Bir kere üst üste veya yan yana tuğlaları bir arada tutacak güçlü harcı bulmak; küresel koşullara karşı güvenlik tehdidi olmaktan kaçınmak ve hakikaten küresel katma değere katkıda, sorunlara çözüm bulmada parlak öneriler geliştirmek zorundalar. Yeni adı ve sembolü ne olursa olsun, bu eklemelerin yakında gruptan bazı çıkarmaları tetiklememesi için bir yol haritası çizmeleri ve ortaya somut bazı planlar koymaları iyi olur. Bunca zaman dünya sahnesinden siyaseten dışlanan İran'ı aralarına davet etmeleri önemli. Ama bu G-7'ye bir gözdağı mı? Tabii İran Suudi Arabistan ile olan ilişkilerini normalleştirdiğinden bu yana bunu pek yadırgamamak gerekiyor. İran, öyle kenara itilecek bir ülke değil. Uyumlaştırmak, geri kazanmak için oradan buradan dünya sahnesine sokulmalı. Ancak hiç olmazsa yeni oluşum, hantal yapısı ve ortaya çıkabilecek bürokratik güçlüklerle örneğin dünyanın nükleer gözlemcisi Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu IAEA'nin işini kolaylaştırma sözü vermesi gerekli. Suudi Arabistan, Yemen sınırındaki Etiyopya mültecilerini gözünü kırpmadan öldürürken, Etiyopya Suudi Arabistan ile bu oluşumda nasıl yer alacak?

BRICS (SA-I-E-A-E-UAE) veya kısaltması ile ne olabileceksen, Mısır ve Etiyopya arasındaki Büyük Rönesans Barajı (GRD) çatışmasına nasıl yaklaşacaktır? BRICS'e yeni katılmak için davet alan *altı*'lar, Rusya'ya Ukrayna, Kırım ve dünyaya olan tahıl sevkiyatı; Karadeniz Güvenliği konusunda ne diyecekler? Çin'e Tayvan ve Uygur Türkleri; Hindistan'a Tibet ve Keşmir konusunda çağrıda bulunabilecek mi? Suudi Arabistan ve İran'ı Yemen'deki vekâlet savaşını durdurmaya davet edecek mi? Kökü büyük ölçüde Güney Amerika'ya dayanan uyuşturucu trafiğini engellemekte veya hiç olmazsa bu trafiği ballı kazancından nasiplenmeksizin kontrol etmede etkili olabilecek mi?

Ayrıca sizce bu yeni *altı* davetliyi neye göre seçtiler? Büyük petrol ve/veya doğal gaz üreticisi oldukları için mi? O zaman bunlar OPEC+ ya da rakip mi olmak istiyor? Neden Şili veya Meksika değil de Arjantin? Çok büyük bir Pazar oldukları kesin. Ama coğrafi yakınlıkları ve birbirlerine bağlayan harçları sağlam olmadığı için parçalı bohça bir Pazar. Neden Türkiye'ye bir davet yapılmadı? Ekonomik durumun iyi olmadığı bir gerçek. Ama siyasi veya diplomatik nezaket açısından Ankara'nın alınabileceği düşünülmedi mi? Galiba BRICS ve yeni "seçilmiş" altılar bu soruları cevaplamalı ve BRICS daveti öyle tamamlanmalı.

25 Ağustos 2023